

**TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ ve
YENİDEN DOĞUŞU**

THE FALL and RESURECTION
of TURKEY

Tarihçi
Kitapevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları : 47
Tarihçi Kitabevi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakođlu

Özgün adı: The Fall and Resurrection of TURKEY
Özgün Basım: Methuen Yayıncılık, 1896

Çeviri: Murat N. Arıkan
Editör: Necip Azakođlu
Sayfa tasarımı : Nevin Azakođlu
Kapak tasarımı: Tarkan Tođo

Birinci baskı: Aralık 2013, İstanbul
Boyutlar: 13.5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 200

Baskı ve Cilt:
Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. 123 Kat 1
Topkapı / ZEYTİNBURNU - İSTANBUL
+90 (212) 482 99 10
Sertifika no: 16053

ISBN: 978-605-4534-43-2

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir. Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
www.tarihcikitavebi.com
Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL
Tel: 0 216 418 68 86
GSM: 0 530 370 74 11
E- posta: info@tarihcikitavebi.com

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN KISA ÖZGEÇMİŞİ	9
ÇEVİRMENİN ÖN DEĞERLENDİRMESİ	11
YAZAR HAKKINDA BİLGİ NOTU	17
ÖNSÖZ	21
I. BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN GERİLEYİŞİ	23
Ülke Toprakları 1876-1896	23
Türk-Rus Savaşı ve Anayasa	26
II. BÖLÜM: SULTAN'IN HÜKÜMET SİSTEMİ	31
Abdülhamid'in Sarayı	31
Muhbirlik	35
Nazırlar Kabinesi	37
Hazinenin Tüketilişi	40
III. BÖLÜM: PERDE ARKASI	43
Ordu	43
Donanma	46
Gümrük İdaresi	49
Hapishaneler	54

Telgraf ve Postahaneler	56
Türk Memurlar	58
Rüşvet	59
IV. BÖLÜM: ABDÜLHAMİD'İN AKIL HOCALARI	61
Ulema ve Şeyhler	61
V. BÖLÜM: HİLAFET	69
VI. BÖLÜM: İSLAMİYET	77
İslamiyet'in Ahlaki Ülküleri	79
Kölelik	80
Çokeşli Evlilik	82
İslamiyet ve İlerleme	83
VII. BÖLÜM: YETENEKLİ ve SADIK DEVLET ADAMLARI	85
VIII. BÖLÜM: İLERLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER	91
Eğitim	91
Basın Sansürü	94
Ulusal Basın	98
Yerel ve Yabancı Yayınlar	106
IX. BÖLÜM: HÜKÜMDARIN ÜRKEKLİĞİ	109
Korku ve Güvensizliği	109
Kayırmacılık	114
X. BÖLÜM: ABDÜLHAMİD'İN KULLARI	117
XI. BÖLÜM: YOZLAŞMA	125
XII. BÖLÜM: UYANIŞ	135

XIII. BÖLÜM: HALKIN BASTIRILMIŞ SESİ	141
XIV. BÖLÜM: UYANAN TÜRKİYE VE AVRUPA	147
XV. BÖLÜM: BİNBİR GECE MASALLARININ TÜRK UYARLAMASI	159
XVI. BÖLÜM: REFORM HAREKETİ	173
Başlangıcı ve Gelişimi	173
Reform Liderleri	178
Halkın Talepleri	183
XVII. BÖLÜM: İMPARATORLUĞUN YENİDEN DOĞUŞU	185
Doğu ile İlişkiler ve Batılı Diplomasi	185
Halkın Yeniden Doğuşu	190
DİZİN	195

ÇEVİRMENİN KISA ÖZGEÇMİŞİ

Murat N. ARIKAN, Ankara'da 1958 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini yine Ankara'da tamamladıktan sonra 1975-1979 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İşletme Yönetimi bölümünden mezun oldu. 1980 yılında Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği'nde Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. 1983-1985 yılları arasında ABD'de Yüksek Lisans öğrenimi gördü.

1987-1990 yılları arasında Berlin (Batı) Başkonsololuğu Ekonomi ve Ticaret Müşavir Yardımcılığı görevinden sonra, Hazine ve Dış Ticaret ve Hazine Müsteşarlıkları'nda sırası ile Uzmanlık, Daire Başkanlığı ve Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Daha sonra, 2000-2003 yılları arasında Türkiye'nin Avrupa Birliği Daimi Temsilciliği'nde (Brüksel) Ekonomi Müşaviri olarak görev yaptı. 2007 yılında emekliye ayrıldı.

İyi derecede İngilizce ve orta derecede Almanca bilmekte olup, 19. yüzyıl matbuu ve sınırlı da olsa Rika Osmanlıcasına vakıf bulunmaktadır.

ÇEVİRMENİN ÖN DEĞERLENDİRMESİ

Kitap, bir hatırat ve gezi notu yaklaşımı ile kaleme alınmıştır. Kitabın 1896 tarihinde yayımlanmış olduğu dikkate alındığında, Salmone'ın kitabın konusunu teşkil eden notlarının 1890'lı yılların başlarına ilişkin olabileceği muhtemeldir. Yazarın Lübnanlı (bkz. Yazar Hakkında Bilgi Notu) olduğu dikkate alınır, kendisinin Osmanlı toplumu ve kültürü ile yakın ilişkiler içinde bulunan bir kimse olduğuna kesin bir gözle bakmak gerekir. Bu nedenle de kitapta yer verilmiş olan ve o dönem Osmanlı'sının siyasi ve toplumsal yapısı ve yönetimine ilişkin irdelemelerin, yazarın oldukça geniş bir zaman dilimini kapsayan kendi kişisel deneyim ve gözlemlerinin bir ürünü olduğu sonucu çıkarılabilir. Diğer bir ifadeyle, kitabın sadece birkaç yılı kapsayan bir gezi ve gözlem notları ile sınırlı olmayıp, daha geniş bir içeriğe sahip olduğu dikkate alınmalıdır. Bu durum, yazarın İmparatorlukta gelişen muhalefet hareketlerinin ayrıntılarına vakıf olmasından da belli olmaktadır.

Kitabın ana teması, şu ana başlıklar çerçevesinde ele alınmaktadır: II. Abdülhamit döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet aygıtındaki yozlaşma ve halkın bu durumdan duyduğu hoşnutsuzluk; yönetimin bu hoşnutsuzluğu tepkisiz kılmak için kullandığı ağır baskı

yöntemleri; devletin diplomatik ilişkilerindeki “istikrarsızlık” ve “ilkesizlik”; ve nihayet tüm bu kötü gidişata başkaldırı niteliğindeki ve Düvel-i Muazzama'nın Osmanlı İmparatorluğu'na dayattığı bir “reform” politikası ile bu politikaya koşut bir halde şekillenmeye başlayan yeni bir siyasi muhalefetin özellikleri.

Bu çerçevede, Salmone'ın o döneme tanıklık edişinde ne denli yansız ve nesnel olup olmadığının değerlendirilebilmesi amacı ile, kullandığı üslubun, anlatılarında dayandığı kaynakların ve gözlemlerinin niteliği üzerinde kısaca durulmalıdır.. Bu hususta ileri sürülebilecek en belirgin eleştiri, yazarın II. Abdülhamit yönetimi altındaki Osmanlı bürokratik aygıtına son derece “basit” ve oldukça “aşağılayıcı” ve “taraf tutan” bir bakış açısı ile yaklaşıyor olmasıdır. Yazarın buradaki “tarafgirliği”, tabiidir ki kendi ülkesi olan Britanya İmparatorluğu'nun Osmanlı'ya yönelik siyasi çıkar hesapları doğrultusundadır. Bu yaklaşım okuyucuda, kitabın tümünden II. Abdülhamit devrinin istinasız kötülenmesi amacı ile kaleme alınmış olduğu kanısını uyandırabilir. Bu üslup çerçevesinde yazarın çizdiği Abdülhamit portresi, ciddi ruhsal sorunları olan, batıl inanç sahibi, ürkek, baskıcı ve işkenceci bir kişilik tanımlaması sunmaktadır. Gerçi bu özellikler o döneme ilişkin birçok kaynağın üzerinde birleştiği bir husustur. Ne var ki devlet adamlığına yönelik olarak Padişah'ın izlediği diplomasi çok basit bir ifade ile “günü kurtarıcı” olarak tanımlanırken, onun o günün koşulları altında olabildiğince “reformist ve projeci” yönü göz ardı edilmekte, kendisinin bir “rüşvetçi” olduğuna varıncaya kadar bir dizi suçlamada bulunmaktadır.

Yukarıda değinilen böylesine bir yaklaşım, yazar açısından doğal karşılanabilir. Zira Salmone bir Büyük

ÇEVİRMENİN ÖN DEĞERLENDİRMESİ

Britanya İmparatorluğu uyuğudur. Tersine bir açıdan bakıldığında görülecektir ki günün koşullarındaki Osmanlı, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın birlikte ortaya koymuş oldukları bir "Doğru Sorunu" ile karşı karşıyadır. Ve II. Abdülhamit, Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın tanımlamasıyla "son emperyal Osmanlı Padişahı" olarak bu sorunu mümkün olduğunca ertelemek için (tam anlamıyla üstesinden gelemeceğini muhtemelen kendisi de anlamış olsa bile) oldukça karmaşık bir dizi politik ve diplomatik manevralara başvurmuştur. Yazardan böylesine bir nesnellik bekleneceğinin bir diğer vechesi de, onun bir Britanya casusu olduğu savıdır. Bu durum salt bir 'sav' olmanın ötesinde, Salmons'un önceleri Payitaht'a keskin bir muhalefet yönelten bir dergi çıkartması, bu derginin Payitaht tarafından yüksek bir meblağla satın alınarak susturulmasından sonra bile siyasi muhalefetini aktif olarak uzun bir süre daha devam ettirmesinden de kendini belli etmektedir. (bkz. Yazar Hakkında Bilgi Notu)

Yazar II. Abdülhamit'e, o dönem Osmanlı devlet aygıtına ve genel olarak yönetim tarzına karşı yaptığı değerlendirmeleri ve ileri sürdüğü iddiaları, nesnelliklerinin kanıtlanması mümkün olmayacak "kişisel" kaynaklara dayanmaktadır. Sıklıkla dönemin Saray memurlarının, paşaların, vezirlerin adlarını vermekte ve bu kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler zikretmektedir. Benzer şekilde, büyük, küçük birtakım resmi görevlileri (isimlerini de vermek suretiyle) rüşvet ve haksız kazanç elde etmekte suçlamaktadır. Tüm bu savlarını ise Osmanlı yüksek bürokrasi çevrelerinde tanıdığı kişiler aracılığıyla elde ettiği, "güvenilir" olarak tanımladığı ve istenildiğinde kanıtlayabileceğini iddia ettiği kişisel bilgilerine dayandırmaktadır. Kendisinin Beyrutlu bir Hıristiyan olmasından ve Arapça bazı eser-

lerinin (özellikle Arapça-İngilizce Sözlük) bulunmasından yola çıkarak, gerçekten de Bab-ı Âli nezdinde bazı tanıdıklarının olması kabul edilebilir. Nitekim Saray'da (Yıldız) önemsiz bir kâtip olan Süreyya Paşa'nın¹ ismini belirtmesi ve bu kişinin ölümüne yönelik yorumu, yazarın Saray çevrelerinde alt düzeylerde gerçekten de bazı kimseleri tanıyor olabileceği kanısını uyandırmaktadır.

Kitapta yer alan dikkat çekici bir diğer bilgi de, kesin olarak bilinmemekle beraber Sadrazam Fuad Paşa'ya (Keçecizade) atfedilen meşhur "Siyasi Vasiyetname"nin metnidir. Ancak yazar kitapta bu belgeyi okuyucuya, Fuad Paşa sanki II. Abdülhamit döneminde yaşamış ve bu vasiyetnamesini de yine bu Padişah'a hitaben kaleme almış gibi takdim etmektedir. Oysa Fuad Paşa'nın Abdülaziz'in sadrazamlarından biri olduğu ve II. Abdülhamit'in tahta çıkışından daha önce, 1869 yılında öldüğü dikkate alındığında, yazarın bu metne, Abdülhamit'in siyasetine bir eleştiri unsuru olması bakımından, tarihi bir gerçeği saptırmak pahasına yer vermiş olduğu düşünülebilir. Belgenin Fuad Paşa'nın ölümünden birkaç ay sonra ilk defa olarak İstanbul'da İngilizce ve Fransızca olarak çıkan "The Levant Herald" gazetesinde yayımlanmış olması nedeniyle yazarın bu belgeyi elde etmesinin zor olmadığı ve eğer değiştirilmeden aktarılmış ise içeriğinin doğruluğu bir ölçüde kabul edilebilir. Türkçeye Engin Deniz Akarlı tarafından çevrilmiş ve yayımlanmış² olan ve Osmanlı'nın Düvel-i Muazzama karşısındaki ana siyasi çizgilerinin ne olması gerektiği yönünde önemli tespitlerde bulunan bu belge, kendi içinde ayrıca tarihi bir öneme sahiptir.

Kitap tüm yüzeyselliklerine rağmen, bir diğer taraftan da dönemin diplomatik ve Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve toplumsal yapısına yönelik bir dizi tarihsel sap-

ÇEVİRMENİN ÖN DEĞERLENDİRMESİ

tamalarda da bulunmaktadır. Bu kapsamda dikkat çeken ilk husus, İngiltere ve Fransa'nın kendi emperyalist çıkarlarının Osmanlı İmparatorluğu üzerinde bir çatışma alanı yaratmış olması ve bu durumun bu iki ülke arasında ciddi bir rekabete yol açmış olmasıdır. Yazar, bu noktada gizliden ve açıktan Fransa aleyhtarlığı yapmakta ve uyuşuklukta bulunduğu Büyük Britanya İmparatorluğu'nu Osmanlı İmparatorluğu'na daha yakın ve dostane olarak göstermektedir. Diğer taraftan da Araplara, İslamiyete ve Hz. Muhammed'e bir dizi övgülerden sonra Hilafet Makamı'nın Türklere ait olmaması gerektiği fikrini ortaya atarak, bundan ve Araplara uygulanan zorunlu askerlik meselesi üzerinden, Arap topraklarının artık Osmanlı'da kalmaması gerektiğini söyleyerek, açıkça bir Türk - Arap karşıtlığının propagandasını yapmaktadır. Zaten o dönemdeki bölgeye yönelik İngiliz politikasının da içeriği malumdur.

Kitap, yazıldığı dönem itibariyle (ve bugün de güncelliğini ilk sıralarda koruduğu üzere) Osmanlı İmparatorluğu'na karşı İngiltere ve Rusya arasındaki siyasi nüfuz rekabeti çerçevesinde yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan "Ermeni Meselesi"ne yönelik olarak da bir dizi dikkat çekici saptamalarda bulunmaktadır. Bu bağlamda yazar, Anadolu'nun doğusunda görülen olayların, Çarlık Rusyası'nın kendi siyasi çıkarları doğrultusunda, Ermeni halkı üzerindeki kışkırtıcı politikalarının bir sonucu olarak, bölgedeki Kürt topluluklarının "sabırlarının taşması" sonucunda meydana geldiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, Ermenilerin de bu olayları Avrupa kamuoyuna "abartılı" bir halde taşıdıkları saptamasında ve tanıklığında bulunmaktadır. Yazar, benzer bir şekilde Suriye ve Lübnan'da meydana gelen etnik kökenli çatışmalara yönelik olarak, İngiltere ve

Fransa'nın bu husustaki politikalarına da değinmektedir.

Kitabın asıl üzerinde durduğu ve görece ayrıntılı bilgiler içeren kısmı ise, Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki yeni siyasi muhalefet yapılanmasıdır. Bu kapsamda yazar, bir reform mücadelesi içinde bulunan rejim muhalifi çevrelerle kendisinin de yakın ilişkilerinin bulunmasından hareketle, (bkz. Yazar Hakkında Bilgi) daha sonraları İttihat ve Terakki, Ahrar ve Hürriyet ve İtilaf Fırkaları'nı doğuracak ve geçiş aşamasında Avrupa'nın "Jön Türkler" adı ile andığı "**Reform Partisi**"nin liderleri ve "**halkın talepleri**" başlığı altında bu partinin programı hakkında kayda değer bilgiler vermektedir. Bu partinin ise esasen, V. Murat'ın tahta çıkması için gizli faaliyetlerde bulunan mason Kleanthi Aziz Bey'in, ilan edilmesi amaçlanan bir anayasanın ön hazırlıklarını yapmak amacı ile içinde Mithat Paşa ve bazı diplomatların da yer aldığı ve Fransız Obediyansı'nın izni ile kurduğu Envar-i Şarkiye adlı Mason Locası'nın içinden, muhtemelen 1878 yılında doğmuş olan **Jön Türkler Partisi**³ olabileceği düşünülmektedir. Kitap, bu suretle de II. Abdülhamit devrinde, neticede 1908 İhtilali'ne yol açacak bir süreç olarak reform girişimlerinin siyasi altyapısı hakkında kendi döneminin tanıklığını okuyucuya belli yönleri ile ve belli bir ayrıntı düzeyinde sunmaktadır.

Murat N. Arıkan, Münih, Ağustos 2010

-
- 1 Murat Çulcu, *Osmanlı'da Çağdaşlaşma-Taassup Çatışması*, Birinci cilt s. 202, Kastaş Tarihsel Araştırmalar Dizisi İstanbul.
 - 2 Yaşamları ve Yapıtları ile Osmanlılar Ansiklopedisi Cilt I, s. 464-466, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
 - 3 Murat Çulcu a.g.e s. 104.

YAZAR HAKKINDA BİLGİ NOTU

Kitabın yazarı olan Anthony Habib Salmone hakkında oldukça ayrıntılı düzeyde bilgiye, tanınmış tarihçilerimizden Prof. Dr. Şükrü Hanioglu'nun "The Young Turks in Opposition" adlı kitabında rastlanmaktadır. Buna göre Prof. Hanioglu, Salmone'ın Lübnanlı bir entellektüel olduğunu belirttikten sonra, Suriye'yi sıklıkla ziyaret ettiğini, orada bu ülkenin gazetecileriyle yakın ilişkiler içinde olduğunu yazmaktadır. Salmone, Abdülhamit döneminde 1892 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nu eleştirilerinin baş hedefi yapan "Eastern and Western Review" adlı bir gazete çıkarır. O dönemde iktidar olan Sultan II. Abdülhamit, kendisine son derece keskin bir muhalefette bulunan bu gazeteyi, yayın hayatına son vermesini teminen İmparatorluğun Londra Büyükelçiliği marifetiyle yüksek bir meblağ karşılığında satın alır. Ancak Salmone 1897 yılına kadar Abdülhamit yönetimini sürekli eleştiren bir çok yazı yazmaya devam edecek ve Hıristiyan Arapların uyanışının bir sembolü haline gelecektir. Aynı yıl Salmone, Osmanlı yönetiminin kendisine Beyrut'ta bulunan akrabaları üzerinden bir misillemede bulunmasından korkarak, Britanya'nın teminatına sığınır. Böylesine bir güvenceyi

TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ ve YENİDEN DOĞUŞU

elde ettikten sonra bu kez Paris'e giderek orada İttihat ve Terakki ve Suriyeli Türkler Komitesi'nin etkinliklerine katılır. Ancak kısa bir süre sonra da politik faaliyetlerine aniden son verir.¹

Yukarıda sözü edilen bu Komite'nin Arap tarafının (ki Hanioglu bu Komite'den "birleşik" bir Komite olarak bahsetmektedir) 1895 yılında Salmone, Emir Emin Aslan, Ganim ve Katib tarafından 1895 yılında kurulmuş olduğunu yine Hanioglu'dan öğrenmek mümkündür. Nitekim burada sözü edilen bu kişiler kitabın (yani Türkiye'nin Düşüşü ve Yeniden Doğuşu) Reform Hareketi bölümünün, Reformun Liderleri alt başlığı altında tek tek ele alınmaktadırlar. Bunlardan 'Katip Bey'in Halil Ganem Efendi olduğu muhtemeldir (ç.n.) Amaç ise Sultan'ın özellikle Suriye'deki baskı rejimine karşı günlük muhalefetin sürdürülmesidir.²

Bu örgütün Salmone ve Katib tarafından yönlendirilen daha radikal kanadı, sürekli olarak bölgedeki Türkler ile Araplar arasında bir gerilim yaratmayı ve bunu gittikçe tırmandırmayı kendisine görev edinmiştir. Bu istikamette de bu kanat, Türkler'in hiçbir surette Halifelik makamını ellerinde bulundurmaya hak ve yetkileri olmadığını ileri sürerek, dolaylı da olsa Arapları Türklere karşı kışkırtıcı bir tutum takınmıştır. Salmone bir diğer taraftan da başında olduğu cemiyetin Genç Türkler hareketinin çekirdeği olduğunu iddia etmiştir.³ Nitekim, yazarın "Hilafet" konusundaki bu görüşleri bu kitapta da önemli bir yer

1 Hanioglu, Şükrü "The Young Turks in Opposition" Oxford University Press N.Y.1995 s.45

2 a.g.e. s.46

3 a.g.e. s.48

tutmaktadır. Yazar gerek bu yöndeki ve gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nun karşılaşmakta olduğu sorunları, sürekli ve özellikle de bu sorunlar üzerinde İmparatorluğun Hıristiyan azınlıklarını gözetircesine yaptığı irdelemelerini zamanın önemli aylık dergilerinden, muhtemelen Londra kökenli "19ncu Yüzyıl Dergisi"nde yayımlamıştır. Bu dergi, 1877 yılında Sir James Knowles tarafından kurulmuştur. Dergi özellikle Birinci Dünya Harbi arefesinde ağırlıklı olarak savaş yandaşlığı yapmış ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kışkırtıcı bir üslup takınmıştır. Yayın hayatına ise 1972 yılına kadar devam etmiştir.

Yazar hakkında son olarak belirtilebilecek bir diğer bilgi ise Stephen Ward adlı bir İngiliz gazetecinin "The Independent" gazetesinin 16 Temmuz 1993 tarihli sayısında yayımlanan bir haberi ile ilintilidir. Bu haberde Ward, İngiliz Devlet Arşivi'nin (Public Record Office) bu haberden bir gün önce, Viktorya dönemi İngiliz Gizli Servisi'nin 1791 ila 1909 yılları arasındaki casusluk faaliyetlerinin ayrıntıları ile yer aldığı yirmi kutu dolusu gizli belgeyi kamuoyuna açıkladığını duyurmaktadır. Ward'ın haberine göre İngiliz Gizli Servisi'nin (bunun bugünkü MI5 ile karıştırılmaması gerekir, ç.n) özellikle 1886 - 1892 döneminde Ortadoğu coğrafyasında (Hazer denizi kıyısındaki Rus sınırına değin) muhtelif halk katmanlarından seçtiği birçok kişiyi para karşılığında istihbarat elemanı olarak kullandığı, açıklanan bu belgeler arasında bulunan ayrıntılı bir ödeme çizelgesinden anlaşılmıştır. Bu 'ajanlar' yerel gazete çalışanlarından, bölgeden geçmekte olan hacılara kadar geniş bir yelpaze teşkil etmiştir.

Bu haberin yayımlanmasından on yıl sonra basılan "A Different Shade of Colonialism:..." başlıklı bir kitapta ise

TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ ve YENİDEN DOĞUŞU

kitabın yazarı Troutt Powel, Salmone'ndan “Profesör” olarak bahsederek, onun ‘İngiliz Gizli Servisi’nin paralı bir adamı’ olduğunu ifade etmektedir.⁴

⁴ Troutt Powel, Eve M. “ *A Different Shade of Colonialism: Egypt, Great Britain, and the Mastery of the Sudan*” University of Berkeley 2003, s. 98.

DİZİN

93 Harbi 26, 41

A

Abbasiler 69, 70, 71, 133
Abdullah Paşa 114
Abdülaziz 14, 38, 109, 111,
117, 172, 173
Abdülmecid 171, 172
Ahmed Rıza Bey 179
Ali Paşa, Sadrazam 172
Ali Suavi 172
Alman İmparatoru 23, 100
Amerika 54, 174, 175
Amr 68
Anayasa 5, 24, 31, 119, 143,
173, 180, 181, 182, 189
Arap 15, 17, 61, 62, 68, 69, 77,
81, 84, 102, 103, 105,
106, 117, 119, 121, 133,
134, 162, 163, 167
Arapça 13, 14, 34, 35, 38, 39,
43, 68, 91, 93, 105
Ardahan 23
Aristo 81

Asr-ı Saadet 22, 50

B

Bab-ı Âli 14, 31, 37, 113
Bahriye Nazırı 46
Basın Sansür Kurulu 94
Baş İstihbarat Dairesi 33
Batum 23
Berlin Sözleşmesi 147, 186
Beyoğlu 34
Beyrut 17, 45, 52, 89, 92, 93,
104, 178
Binbir Gece Masalları 157, 159,
161, 163, 165, 167, 169
Bosna-Hersek 23
Bugayat-ur-Ra'id 69
Bulgaristan 23, 24, 25, 189
Büyük Britanya 12, 15, 59, 86,
92, 102, 139, 155

D

Daily News 97
Dersaadet 47, 166
Devletler Hukuku 160, 161

TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ ve YENİDEN DOĞUŞU

D'Herbelot 190

Dicle 45, 121

donanma 168

Dürzi 178

Düvel-i Muazzama 12, 14, 23,
24, 25, 34, 60, 108, 110,
118, 137, 138, 145, 149,
155, 161, 163

E

Ebubekir, Halife 135

Edirne 27

El Mukaddem 165

Emin Arslan, Emir 178

Endülüs 133

Ermeni Meselesi 15, 84

Ermenistan 24, 52, 116, 121,
141

Eski-Yeni Ahid 80

F

Fırat 45, 121

Fransa 13, 15, 16, 38, 39, 44,
59, 99, 150, 151, 152,
154, 159, 172, 179, 185,
186, 187

Fuad Paşa 14, 84

G

Galata 34

Ganem, Halil 178

Genç Türkler 18, 143

General Gordon 189

Girit 114, 141

G. Thompson 80

Gümrük İdaresi 5, 47, 48

H

Hacı Ali Bey 36

Haçlı Seferi 156

hafiyе 42

Halife 32, 34, 61, 62, 68, 69, 71,
72, 108, 109, 118, 135,
153, 162, 163, 167, 168,
191

Hamidiye Camii 30

Hanefi 69

Haremağası 33

Harun Reşid 135, 162

Havas Haber Ajansı 97

Hazine 9, 33, 34, 44, 46, 56

Hazine-i Hassa 33, 34

Hilafet 15, 18, 25, 61, 68, 69,
70, 117, 190

Hindistan 72, 102

Hobart, Amiral 44

Hürriyet Gazetesi 16, 172, 192

Hz. Ali 68, 69

Hz. Muhammed 15, 61, 68, 78,
79, 80, 90, 102, 179

I

I. Selim 69, 133

Istavroz Günü 98

İbn-i Haldun 71

İbret Gazetesi 173

İncil 78

İngiliz Hükümeti 39

İngiltere 13, 15, 16, 38, 75, 81,
82, 100, 102, 103, 111,
115, 122, 139, 140, 141,
142, 145, 153, 154, 155,
161, 172, 186

İnsan Hakları Beyannamesi

DİZİN

- 142
İran Şahı 100
İsa Peygamber 98
İskenderiye 45
İsmail Paşa 38
İstanbul 2, 14, 16, 26, 27, 29,
33, 35, 39, 45, 47, 63, 64,
67, 69, 71, 72, 83, 84, 92,
94, 95, 104, 105, 117,
122, 129, 130, 148, 165,
168, 169, 171, 172, 173,
178, 179
İttihat ve Terakki 16, 17, 119
İzzet Bey 37
- J**
jurnal 42, 169
- K**
Kamil Paşa 112, 114, 127
Kars 23
Katolikler 187
Kaymakam 83
Kayser II. Wilhelm 23
Kemal Bey 173
Kıbrıs 23
Kiel Kanalı 23
Kraliçe (İngiltere Kraliçesi)
100, 102, 111, 147
Kral John 142, 143
Kur'an 22, 61, 62, 68, 70, 71,
78, 91, 134
Kureyşi 68
Kutsal Emanetler 69
Kürtler 65
- Kürt reisi 122
- L**
Lord Byron 177
Lord Cramer 150
Lord John Russel 154
Lord Rosebery 147
Lord Salisbury 187
Lübnan 15, 54, 119, 141, 154,
178
- M**
Mabeyn 29
Mabeyncibaşı 31
Maruniler 175
Meclis 24, 26, 28, 143, 173,
174, 179, 180, 181, 182
Meclis-i Mebusan 24, 179, 180
Memluk 69
Meşveret Gazetesi 150, 179
Mısır Hidivi 38, 100
Miskat-ül Masabih 68
Misyonerlik Kurumları 90
Mithat Paşa 16, 24, 25, 173,
179
Montenegro 23
Mösyö Hanotaux 187
Mr. Cook 48
Mr. Gladstone 115
Muhammed Ali Rogay 72
Muhbir Gazetesi 172
Murat Bey 119, 150
Murat Bey (Mizancı) 119, 150
Mustafa Fadıl Paşa 172
- O**
Osman Paşa, Gazi 26, 27

TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ ve YENİDEN DOĞUŞU

- Ömer, Halife 135
Özel Kalem Müdürü 31, 32, 33
- P**
- Pagan 79
Papa 72, 102
Paris 17, 38, 39, 72, 150, 154,
172, 179, 191
Patti, Adelina 103
Payitaht 13, 32, 42, 117
Plevne 26, 27
Postane 55
Prens Halim 38
- R**
- Ragıp Bey 32
Reform Birliği 44
Reform Hareketi 20, 72, 138,
142, 143, 144, 169, 177,
179, 180
Reform Partisi 16, 20, 57, 119,
149, 175, 178, 180, 190
Reşad Efendi 165
Rıza Bey 150, 178, 179
Roma 79
Romalılar 79
Romanya 22, 23, 189
Rumlar 152
Rus Çarı 26
Rusya 13, 15, 25, 26, 27, 59, 64,
96, 117, 136, 152, 153,
178
- S**
- Saltanat 21, 33, 39, 182
Saltanat Mali Denetim Dairesi
182
Saray Ataşesi 35
Sırbistan 22, 23
- Smith, Bosworth 81
Standart (İngiliz gazetesi) 97
Sultan Süleyman 133
Suriye 15, 17, 18, 43, 54, 90, 98,
99, 102, 114, 119, 141,
154, 178, 179, 185
Sünniler 68
Süreyya Paşa 14, 31, 84, 92
Şatt-ül Arab 45
Şeyh Abul Huda 33
Şeyh-ül İslam 35, 37, 61, 164,
191
Şiiler 68
- T**
- Taylor, Canon 79
Tesalya 23
Times gazetesi 79
Tripoli 23
Tunus 23
- U**
- Ulusal Konsey 181
Umeydiler 69, 133
- V**
- Vahabi 69
Venüs 49
Vüzera-yı Vükela 35, 60
- Y**
- Yemen 43
Yıldız Sarayı 26, 29, 33, 126,
164
- Z**
- Zeus 81
Ziya Bey 172